

การพัฒนาหลักสามัคคีธรรมในการสร้างเครือข่ายการจัดสวัสดิการชุมชน จังหวัดสระแก้ว*

DEVELOPMENT OF SAMAGGI - DHAMMA IN COMMUNITY WELFARE MANAGEMENT NETWORK IN SRA KAEW PROVINCE

วีรนุช พรหมจักร^{1*}, ณัฐภัทร อยู่เมือง², รินดา ประกอบบุญ³, พระครูสุนทรธรรมนิเทศ (จารุวัฒน์ จันทะพรหม)⁴,
สุขพัฒน์ อนนท์จารย์¹

Weeranuch Promjak^{1*}, Nathaphat Youmaung², Rinda Prakobboon³, Phrakhu Sunthornthammanites (Charuwat Chanthaprom)⁴,
Sukhapat Anonjarn¹

¹คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง เลย ประเทศไทย

¹Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University, Sri Lanchang Campus, Loei, Thailand

²คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย พระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย

²Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University, Maha Vajiralongkorn Rajavidyalaya Campus,
Phra Nakhon Si Ayutthaya, Thailand

³วิทยาลัยธาดุพนม มหาวิทยาลัยนครพนม นครพนม ประเทศไทย

³That Phanom College, Nakhon Phanom University, Nakhon Phanom, Thailand

⁴คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
พระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย

⁴Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University, Maha Vajiralongkorn Rajavidyalaya Campus,
Phra Nakhon Si Ayutthaya, Thailand

*Corresponding author E-mail: gays2550@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาปัญหาการจัดสวัสดิการแรงงานหญิงนอกระบบในชุมชน นำหลักสามัคคีธรรมมาใช้ในการสร้างเครือข่ายการจัดสวัสดิการแรงงานหญิงนอกระบบในชุมชน เผยแพร่และสร้างการรับรู้ต่อสาธารณะในการนำหลักสามัคคีธรรมมาใช้ในการสร้างเครือข่ายการจัดสวัสดิการแรงงานหญิงนอกระบบในชุมชนจังหวัดสระแก้ว เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี การวิจัยเชิงปริมาณใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 372 คน การวิจัยเชิงคุณภาพ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 30 คน ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการจัดสวัสดิการแรงงานหญิงนอกระบบในชุมชน ต้องเผชิญกับปัญหาหลายด้าน เช่น การไม่ได้รับการคุ้มครองสวัสดิการในด้านความปลอดภัย และด้านสุขภาพ ไม่สามารถใช้สิทธิจากประกันสังคม เนื่องจากกฎหมายแรงงานไม่คุ้มครอง ไม่สามารถเข้าถึงบริการต่าง ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด ไม่มีการรวมกลุ่มกันเป็นสหภาพแรงงาน และขาดการพัฒนาความรู้ความสามารถด้านทักษะแรงงาน การนำหลักสามัคคีธรรมเข้ามาใช้ในการสร้างเครือข่ายการจัดสวัสดิการแรงงานหญิงนอกระบบในชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาของแรงงานนอกระบบ และรวมกลุ่มให้ได้เพื่อรับการต่อรอง ส่วนการเผยแพร่และสร้างการรับรู้ต่อสาธารณะในการนำหลักสามัคคีธรรมมาใช้ในการสร้างเครือข่ายการจัดสวัสดิการแรงงานหญิงนอกระบบในชุมชนจังหวัดสระแก้ว มีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาช่วยเหลือ ได้แก่ กระทรวงแรงงาน สำนักงานกองทุนสนับสนุน การสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) มูลนิธิเพื่อนหญิง ศูนย์ประสานงานแรงงานนอกระบบ มูลนิธิเพื่อการพัฒนา แรงงานและอาชีพ เข้ามาดูแลแรงงานนอกระบบ

คำสำคัญ: หลักสามัคคีธรรม, การสร้างเครือข่าย, การจัดสวัสดิการแรงงานนอกระบบ, ชุมชนจังหวัดสระแก้ว

Abstract

This research article aims to examine the challenges in welfare provision for female informal workers in communities, apply the principle of solidarity to establish welfare networks for female informal workers, and promote public awareness of this approach in Sa Kaeo Province, Thailand. The study employs a mixed-method research design. The quantitative research involved a sample of 372 individuals, while the qualitative research included in-depth interviews with 30 key informants. The findings reveal that welfare provision for female informal workers faces numerous challenges, including a lack of protection for safety and health benefits, inability to access social security rights due to labor laws not covering informal workers, limited access to legally mandated services, absence of labor union organization, and inadequate skill development opportunities. The application of the principle of solidarity in establishing welfare networks for female informal workers in communities has proven effective in addressing these issues and fostering group organization for better negotiation power. Public awareness and dissemination of this approach involved collaboration with various organizations, such as the Ministry of Labor, Thai Health Promotion Foundation (THPF), Community Organizations Development Institute (Public Organization), National Health Security Office (NHSO), Friends of Women Foundation, Informal Workers Coordination Center, and the Foundation for Labor and Employment Promotion. These entities provide support and oversight for informal workers.

Keywords: Solidarity Principle, Network Building, Welfare Provision for Informal Workers, Sa Kaeo Province Communities

บทนำ

แรงงานนอกระบบถือเป็นแรงงานส่วนใหญ่ในประเทศไทย จากข้อมูลการสำรวจแรงงานนอกระบบของสำนักงานสถิติแห่งชาติล่าสุด ปี 2566 พบว่าจากจำนวนแรงงานไทยผู้ทำงานทั้งหมด 38.3 ล้านคน มีแรงงานนอกระบบถึง 21.2 ล้านคน คิดเป็น 55.3% ของแรงงานผู้ทำงานทั้งหมด โดยนิยามของ “แรงงานนอกระบบ หมายถึง ผู้มีงานทำที่ไม่ได้รับความคุ้มครองหรือไม่มีหลักประกันทางสังคมจากการทำงาน” (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2566) แรงงานนอกระบบแบ่งออกเป็นเพศชาย 55.2% เพศหญิง 44.8% ส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ที่ระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่าและทำงานอยู่ในภาคเกษตรกรรม และจาก ผลการสำรวจ พบว่า ปัญหาด้านรายได้เป็นปัญหาหลักที่แรงงานนอกระบบประสบอยู่และต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐมากที่สุด โดยจากผลสำรวจรายได้ในรูปค่าจ้างหรือเงินเดือนของแรงงานทั้งในระบบและนอกระบบ (เก็บข้อมูลเฉพาะผู้มีสถานภาพการทำงานเป็นลูกจ้าง) พบว่า ขณะที่ค่าเฉลี่ยรายได้ระหว่างแรงงานในระบบเพศชาย - หญิงมีค่าที่ไม่แตกต่างกันมากนัก (เพศชาย - รายได้ 15,001 บาท, เพศหญิง - รายได้ 15,012 บาท) ช่องว่างทางรายได้ระหว่างแรงงานนอกระบบเพศชาย - หญิงนั้นมีค่าเฉลี่ยสูงถึง 1,019 บาท (เพศชาย - รายได้ 6,885 บาท, เพศหญิง - รายได้ 5,866 บาท) ได้ทำการศึกษาประเด็นนี้ โดยได้พยายามทำการศึกษาและเปรียบเทียบช่องว่างทางรายได้ระหว่างแรงงานทั้งในและนอกระบบเพศชาย - หญิง ใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Household Socio - Economic Survey: SES) ในช่วงปี 2007 - 2015 ทำการศึกษากลุ่มตัวอย่างแรงงานที่มีงานทำและมีอายุในช่วง

ระหว่าง 15 - 60 ปี มีการรายงานรายได้จากการทำงานหรือจากการประกอบธุรกิจส่วนตัว และมีสถานภาพเป็นลูกจ้างในหน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน หรือ ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง โดยตามนิยามของกระทรวงแรงงานสามารถจำแนกแรงงานในภาคเศรษฐกิจออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) แรงงานในระบบ ประกอบไปด้วยแรงงานในหน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจและภาคเอกชน ที่ได้รับการคุ้มครองในระบบประกันสังคมหรือได้รับสวัสดิการตามที่นายจ้างจัดทำให้ และ 2) แรงงานนอกระบบ ประกอบไปด้วยแรงงานที่ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง ในบริษัทเอกชนที่ไม่ได้รับการคุ้มครองในระบบประกันสังคมหรือได้รับสวัสดิการตามที่นายจ้างจัดทำให้ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2566)

จากข้อมูลดังกล่าวทำให้ทราบถึงสัดส่วนจำนวนแรงงานนอกระบบอยู่ที่ 30 - 60% ของแรงงานทั้งหมด โดยสัดส่วนจำนวนแรงงานมีความแตกต่างกันตามภูมิภาค ภาคใต้มีสัดส่วนแรงงานนอกระบบสูงที่สุด (60%) ขณะที่กรุงเทพฯมีสัดส่วนแรงงานนอกระบบน้อยที่สุด (40%) สัดส่วนแรงงานนอกระบบเพศหญิงในแต่ละภูมิภาคนั้นมีความไม่แตกต่างกันมากนักและมีแนวโน้มสัดส่วนที่คงที่ในช่วงปีที่ศึกษา (40 - 50%) ด้วยบริบททางภูมิศาสตร์ของจังหวัดสระแก้วที่เป็นพื้นที่ที่สุดเขตชายแดน ประกอบกับประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม มีรายได้น้อยฐานะค่อนข้างยากจน รวมถึงมีแรงงานหญิงนอกระบบที่เข้ามาทำงานในหลายอาชีพ ทำให้การเข้าถึงสวัสดิการของรัฐเป็นไปได้ด้วยความยากลำบากและไม่ทั่วถึง จากผลการสำรวจข้อมูล กชช.2 ค. ปี 2559 ของจังหวัดสระแก้ว จำนวนหมู่บ้านที่สำรวจทั้งสิ้น 712 หมู่บ้าน จำนวน 31 ตัวชี้วัด สรุปได้ว่าตัวชี้วัดที่เป็นปัญหามากที่สุด 3 อันดับแรกของจังหวัดสระแก้ว คือ อันดับ 1 การเข้าถึงแหล่งทุนของชุมชน 278 หมู่บ้าน (ร้อยละ 39.04) อันดับ 2 คุณภาพน้ำ 243 หมู่บ้าน (ร้อยละ 34.13) และอันดับ 3 คุณภาพดิน 215 หมู่บ้าน (ร้อยละ 30.20) (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสระแก้ว, 2561)

จากปัญหาข้างต้นจะพบว่าเรื่องสวัสดิการของรัฐเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญ แต่การเข้าถึงสิ่งเหล่านั้นยังไม่มีประสิทธิภาพและเท่าเทียม การจัดสวัสดิการชุมชนเพื่อแรงงานหญิงนอกระบบจะกระจายตัวอยู่ทั่วประเทศของไทยแต่จะทำงานมากที่สุดภาคตะวันออกเฉียงเหนือถึง 35% เมื่อเทียบกับภาคกลางที่น้อยกว่าที่ 22.8% สำหรับอาชีพที่ได้รับจ้างนั้นคือ แรงงานในภาคเกษตรกรรมที่มีมากถึง 56% และปัญหาที่ประเทศไทยกำลังประสบจากแรงงานนอกคือการได้รับค่าตอบแทนต่ำ แต่ใช้แรงงานหนัก สำหรับปัญหาของแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ยังคงเป็นปัญหาแบบเดิมในแต่ละปีไม่แตกต่างกัน สำหรับปี 2559 พบว่า แรงงานนอกระบบ ต้องการให้ภาครัฐช่วยเหลือมากที่สุด คือ ปัญหาเกี่ยวกับค่าตอบแทนร้อยละ 52.8 การทำงานหนัก ร้อยละ 17.1 และงานที่ทำไม่ได้รับการจ้างอย่างต่อเนื่องร้อยละ 16.6 ที่เหลือเป็นอื่น ๆ เช่น ไม่มีสวัสดิการ ไม่มีวันหยุด เป็นต้น (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2559) นอกจากนี้ยังมีปัญหาปัญหาเรื่องปากท้อง ครอบครัว ที่อยู่อาศัยที่ต้องเผชิญ เช่น ผลกระทบต่อแรงงานหญิงที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือต้องแบกรับภาระในครอบครัว เช่น การดูแลคนแก่ เด็ก ผู้ป่วย ผู้พิการ เป็นต้น การเลิกจ้างหรือการทำงานโดยไม่มีสวัสดิการจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะบุตรอย่างยิ่ง มีบางกรณีที่นายจ้างไม่จ่ายค่าจ้าง หรือไม่มีความชัดเจนว่านายจ้างจะรับกลับเข้าทำงานหรือไม่ อย่างไร ทำให้มีแรงงานหญิงหลายคนจำเป็นต้องกลับไปรับจ้างทำงานในภาคเกษตรที่บ้านเกิด เป็นต้น (ณิทร ศุภสารัมภ์, 2559)

การสร้างเครือข่ายการจัดสวัสดิการแรงงานหญิงนอกระบบในชุมชนจังหวัดสระแก้ว เพราะแรงงานหญิงที่ไม่มีสวัสดิการจะกระทบถึงครอบครัวและความเป็นอยู่ของลูก นอกจากนี้ผู้หญิงที่ใช้แรงงานมีโอกาสเจ็บป่วยง่ายกว่าผู้ชาย หลักสามัคคีธรรมจะเป็นหลักธรรมที่จะเข้ามาช่วยสร้างเครือข่ายนายจ้าง และเครือข่ายลูกจ้างแรงงานหญิงนอกระบบให้มีสวัสดิการเป็นของตนเองเป็นสิ่งที่สามารถเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าว เนื่องจากการที่ชุมชนร่วมมือกันเพื่อระดมทรัพยากรที่ชุมชนมีสร้างสวัสดิการของตนเอง โดยไม่รอสวัสดิการของรัฐเพียงอย่างเดียว ย่อมสามารถแก้ไขปัญหาในชุมชนได้ โดยใช้หลักสามัคคีธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึง ความพร้อมเพรียงของหมู่

เป็นเหตุแห่งสุข และการสนับสนุนความพร้อมเพรียงกัน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เพื่อเข้าไปทำความเข้าใจ เข้าถึงปัญหา และนำหลักสามัคคีธรรมเข้าไปพัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว จึงสนใจที่จะทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสามัคคีธรรมในการสร้างเครือข่ายการจัดสวัสดิการชุมชน จังหวัดสระแก้ว เพื่อจะเข้าไปศึกษาและแก้ไขปัญหา ผ่านการวิจัยและพัฒนา (R&D) พร้อมทั้งการบูรณาการร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ด้วยหลักสามัคคีธรรมในพระพุทธศาสนาในการสร้างเครือข่ายการจัดสวัสดิการชุมชน เพื่อร่วมกันเข้าไปแก้ไขปัญหาให้ตรงจุด และเสริมสร้างให้ชุมชนในจังหวัดสระแก้วพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน อันจะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อคนในชุมชนจังหวัดสระแก้วและสามารถนำรูปแบบการพัฒนานี้ไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่น ๆ ทั่วประเทศ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาการจัดสวัสดิการแรงงานหญิงนอกระบบในชุมชนจังหวัดสระแก้ว
2. เพื่อนำหลักสามัคคีธรรมมาใช้ในการสร้างเครือข่ายการจัดสวัสดิการแรงงานหญิงนอกระบบในชุมชนจังหวัดสระแก้ว
3. เพื่อเผยแพร่และสร้างการรับรู้ต่อสาธารณะในการนำหลักสามัคคีธรรมมาใช้ในการสร้างเครือข่ายการจัดสวัสดิการจัดสวัสดิการ และแนวทางแก้ไขปัญหาการจัดสวัสดิการแรงงานหญิงนอกระบบในชุมชนจังหวัดสระแก้ว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. **รูปแบบการวิจัย** เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างเชิงคุณภาพกับการวิจัยเชิงปริมาณ ภายใต้รูปแบบวิจัยและพัฒนา (R&D) ในการวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) โดยเก็บข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปริมาณ (Quantitative Data) มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนานวัตกรรมพัฒนาศักยภาพชุมชน เพื่อสร้างชุมชนต้นแบบในการนำชุดองค์ความรู้จากศาสตร์พระราชาด้วยหลักสามัคคีธรรมไปใช้ในการพัฒนาการสร้างเครือข่ายการจัดการสวัสดิการชุมชนคือแรงงานหญิงนอกระบบ จังหวัดสระแก้ว โดยได้ใช้ทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory Methodology) ซึ่งเป็นแนวทางการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) นิศา ชัชกุล อธิบายว่า ทฤษฎีฐานราก คือ ทฤษฎีที่ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมโดยทฤษฎีจะถูกสร้าง (Construct) และได้รับการตรวจสอบ (Verify) สัมผัสและรวบรวมข้อมูลจากโครงการพระราชดำริที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพการลดปัญหาการจัดสวัสดิการชุมชน คือปัญหาแรงงานหญิงนอกระบบ จำนวน 1 แห่ง และพัฒนาเพื่อสร้างยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาเป็นสมมติฐานภายใต้กรอบแนวคิดจากขั้นตอนที่ 1 เพื่อให้ได้ข้อมูลของกลุ่มเป้าหมายด้านการลดปัญหาการจัดสวัสดิการชุมชน คือปัญหาแรงงานหญิงนอกระบบ ในชุมชนจังหวัดสระแก้ว (นิศา ชัชกุล, 2550)

2. **ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ** ประชากร ได้แก่ ผู้ใช้แรงงานนอกระบบในชุมชนจังหวัดสระแก้ว จำนวน 5,318 คน การวิจัยเชิงปริมาณเลือกกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ได้จำนวน 372 คน และการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง เพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 30 คน

3. **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง และแบบบันทึกในการสนทนากลุ่ม

4. **การเก็บรวบรวมข้อมูล** ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและทดลองใช้นวัตกรรมเพื่อศึกษาสภาพการพัฒนาศักยภาพการลดปัญหาการจัดสวัสดิการชุมชนจังหวัดสระแก้ว เพื่อทดสอบสมมติฐาน การสร้างทฤษฎีฐานรากอาศัยกระบวนการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การจัดกลุ่มสนทนา การบันทึกข้อมูลในลักษณะนี้มีภาคีการบรรยายเหตุการณ์ ประสบการณ์ของคน

เรื่องเล่าสภาพสังคม การบรรยายอย่างละเอียดนี้เป็นความพยายามที่จะทำความเข้าใจถึงความหมายประสบการณ์ เหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อจะช่วยให้ตีความปรากฏการณ์นั้น ๆ ได้ตรงตามความหมายของสิ่งที่เกิดขึ้นอันจะนำไปสู่ ความเข้าใจปรากฏการณ์นั้น ๆ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้ดำเนินการ ดังนี้ ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์จะต้องเป็นข้อมูลที่ให้รายละเอียด เกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคม ในเรื่องที่ศึกษาอย่างรอบด้าน และการปรับปรุงนวัตกรรมเพื่อสร้างชุมชนต้นแบบ การการพัฒนาศักยภาพการลดปัญหาการจัดสวัสดิการชุมชน ในจังหวัดสระแก้ว จากศาสตร์พระราชาดำเนินการหลัก สามัคคีธรรมในทางพระพุทธศาสนา จากนั้นสรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะแบบบูรณาการ โดยจัดนิทรรศการ และนำชุดองค์ความรู้จากศาสตร์พระราชาดำเนินการหลักสามัคคีธรรมไปอบรมชุมชน การพัฒนาศักยภาพการลดปัญหา การจัดสวัสดิการชุมชนจังหวัดสระแก้ว และเผยแพร่ผ่านสื่อต่าง ๆ

ผลการวิจัย

ปัญหาการจัดสวัสดิการแรงงานหญิงนอกระบบในชุมชนจังหวัดสระแก้ว สามารถแบ่งข้อมูลผลการวิจัย ออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านข้อมูลทั่วไป เป็นเพศหญิง จำนวน 220 คน คิดเป็นร้อยละ 59.14 เพศชาย จำนวน 152 คน คิดเป็นร้อยละ 40.86 มีอายุอยู่ในช่วง 26 - 35 ปี มากที่สุด จำนวน 172 คน คิดเป็นร้อยละ 46.24 การนับถือศาสนา 372 คน นับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นร้อยละ 100 ส่วนใหญ่มีสถานะโสด ระดับการศึกษา จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. จำนวน 162 คน คิดเป็นร้อยละ 43.54 การอาศัยอยู่ในชุมชน 11 - 15 ปี มากที่สุด จำนวน 159 คน คิดเป็นร้อยละ 42.75 สถานที่ทำงานของผู้ตอบแบบสอบถาม ทำงานที่ทำการกลุ่ม มาก ที่สุด จำนวน 145 คน คิดเป็น ร้อยละ 38.97 และด้านรายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม ช่วง 10,001 - 15,000 บาท มากที่สุด จำนวน 202 คน คิดเป็นร้อยละ 54.30 จากข้อมูลดังกล่าว สภาพปัญหาส่วนใหญ่เกิดขึ้นกับแรงงานนอกระบบที่เป็นเพศหญิง และเป็นการทำงานไปทำที่บ้านในภาคบริการ 2) ด้านสภาพข้อมูลด้าน สุขภาพ/ การดูแลตนเอง ในข้อท่านเคยสูบบุหรี่หรือไม่ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามไม่สูบบุหรี่ มากที่สุด จำนวน 232 คน คิดเป็นร้อยละ 62.36 ในข้อคำถามท่านดื่มสุราหรือไม่ ผู้ตอบแบบสอบถามตอบ ไม่ดื่ม มากที่สุด จำนวน 150 คน คิดเป็น ร้อยละ 40.32, ข้อคำถามว่าท่านออกกำลังกายหรือไม่ ส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสอบถามไม่ออกกำลังกาย จำนวน 176 คิดเป็นร้อยละ 47.31, ในข้อท่านนอนหลับเฉลี่ยวันละกี่ชั่วโมง ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ตอบน้อยกว่า 4 ชั่วโมง มากที่สุด จำนวน 189 คน ในข้อคำถามท่านตรวจสุขภาพเป็นประจำปีเฉลี่ยกี่ปี ผู้ตอบ แบบสอบถามตอบไม่เคยตรวจสุขภาพประจำปี มากที่สุด จำนวน 150 คน คิดเป็นร้อยละ 40.32 แพทย์เคยบอก ท่านมีโรคประจำตัวหรือไม่ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ตอบมีโรคประจำตัว จำนวน 210 คน คิดเป็นร้อยละ 56.45 กรณีที่ท่านป่วยด้วยโรคที่ไม่ร้ายแรง เช่น มีไข้ต่ำ ๆ ปวดศีรษะ ปวดเมื่อยตัวเป็นหวัด มีบาดแผลเล็กน้อย ท่านดูแลตนเองโดยซื้อยาทานเอง มากที่สุด จำนวน 179 คน คิดเป็นร้อยละ 48.19 กรณีท่านป่วยด้วยโรคร้ายแรง เช่น ความดันสูง หัวใจ เบาหวาน หอบหืด ท่านดูแลตนเองโดยไปโรงพยาบาล จำนวน 372 คน คิดเป็นร้อยละ 100 และข้อคำถามที่ว่า ท่านมีสิทธิในการรักษาพยาบาล ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีบัตรทอง 30 บาท จำนวน 175 คน คิดเป็นร้อยละ 47.04 3) ด้านการจ้างงานและสวัสดิการ ได้รับค่าจ้างจากการทำงานรายวันมากที่สุด จำนวน 145 คน คิดเป็นร้อยละ 38.98 รายได้ทั้งหมดพอใช้หรือไม่ ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นหนี้ มากที่สุด จำนวน 190 คน คิดเป็นร้อยละ 51.04, ได้รับการสอนหรืออบรมก่อนเริ่มทำงาน จำนวน 372 คน คิดเป็นร้อยละ 100 สวัสดิการที่ท่านต้องการมากที่สุด คือ ค่ารักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วยไม่สบายทุกโรค มากที่สุด จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 26.35 ท่านสนใจเป็นสมาชิกกองทุนประกันสังคม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ตอบสนใจมาก จำนวน 180 คน คิดเป็นร้อยละ 48.39 4) ด้านกฎหมายแรงงาน ส่วนใหญ่ทราบเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครอง แรงงาน พ.ศ. 2541 จำนวน 260 คน คิดเป็นร้อยละ 69.89 ทราบเกี่ยวกับประกาศกระทรวงแรงงานที่เกี่ยวกับงาน รับไปทำที่บ้าน จำนวน 260 คน คิดเป็นร้อยละ 69.89 ได้รับการคุ้มครองแรงงานหรือไม่ ผู้ตอบแบบสอบถามคิดว่า

ได้รับมากที่สุด จำนวน 200 คน คิดเป็นร้อยละ 53.77 ด้านสภาพการทำงาน สิ่งแวดล้อมในการทำงาน และสุขภาพของแรงงานนอกระบบ สภาพปัญหาการสร้างเครือข่ายการจัดการสวัสดิการชุมชน จังหวัดสระแก้ว และ 5) ด้านแหล่งเงินทุน ส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสอบถามตอบถึงแหล่งเงินทุนของกลุ่ม คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ จำนวน 190 คน คิดเป็นร้อยละ 41.85 มีการจ่ายเงินปันผลทดแทน/ปันผลเป็นรายเดือนมากที่สุด จำนวน 157 คน คิดเป็นร้อยละ 42.20 ปัญหาจากการทำงาน มากที่สุด คือ เงินทุนเพื่อการผลิต จำนวน 205 คน คิดเป็นร้อยละ 55.10, ขาดการรวมกลุ่ม จำนวน 114 คน คิดเป็นร้อยละ 30.66 และเครื่องมือไม่ทันสมัย จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 14.24 ตามลำดับ ส่วนใหญ่ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ จำนวน 235 คน คิดเป็นร้อยละ 63.17 และไม่ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ จำนวน 137 คน คิดเป็นร้อยละ 36.83 ส่วนใหญ่รัฐให้ความช่วยเหลือในเรื่องการพัฒนาทักษะฝีมือมากที่สุด จำนวน 180 คน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่พอใจในการช่วยเหลือจากภาครัฐเล็กน้อย จำนวน 172 คน คิดเป็นร้อยละ 46.24 ปัจจัยใดบ้างที่เสี่ยงต่อการเกิดโรคจากการทำงาน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ตอบความร้อน จำนวน 180 คน คิดเป็นร้อยละ 23.32 อุบัติเหตุจากการทำงานทั้ง 372 คน คิดเป็นร้อยละ 100 อุบัติเหตุที่ผู้ตอบแบบสอบถามได้รับจากการทำงานบ่อยที่สุดคือ การบาดเจ็บจากของมีคม จำนวน 252 คน คิดเป็นร้อยละ 67.75 ส่วนใหญ่ต้องการให้รัฐช่วยเหลือในเรื่องกองทุนกู้ยืมเพื่อสวัสดิการแรงงานนอกระบบ มากที่สุด จำนวน 213 คน คิดเป็นร้อยละ 57.26

การนำหลักสามัคคีธรรมมาใช้ในการสร้างเครือข่ายการจัดการสวัสดิการแรงงานนอกระบบในชุมชน จังหวัดสระแก้ว ซึ่งกระทรวงแรงงาน สำนักงานกองทุนสนับสนุน การสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) มูลนิธิเพื่อนหญิง ศูนย์ประสานงานแรงงานนอกระบบ มูลนิธิเพื่อการพัฒนา แรงงานและอาชีพ หน่วยงานทั้งหมดได้ร่วมมือจัดทำหลักสูตร และเข้ามาดูแลแรงงานนอกระบบ สรุปได้ว่า ปัญหาที่แรงงานนอกระบบไม่ได้อยู่ในระบบประกันสังคม ส่งผลทำให้แรงงานที่ได้รับอุบัติเหตุไม่สามารถที่จะเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเหมือนกับแรงงานที่อยู่ในระบบได้ ซึ่งถือว่าเป็นข้อเสียเปรียบของแรงงานนอกระบบที่ทำให้ระดับคุณภาพชีวิตไม่ดีขึ้น สำหรับปัญหาที่แรงงานนอกระบบของไทยต้องประสบ อยู่ในปัจจุบันพอสรุปได้ ดังนี้ 1) แรงงานนอกระบบไม่ได้รับการคุ้มครองสวัสดิการในด้านความปลอดภัย และด้านสุขภาพ 2) แรงงานนอกระบบไม่สามารถใช้สิทธิจากประกันสังคม เนื่องจากกฎหมายแรงงานไม่คุ้มครอง 3) แรงงานนอกระบบไม่สามารถเข้าถึงบริการต่าง ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด เนื่องจากไม่มีการจัดตั้งรวมตัวเป็นองค์กรนิติบุคคล 4) แรงงานนอกระบบขาดอำนาจในการต่อรอง เนื่องจากไม่มีการรวมกลุ่มกันเป็นสหภาพแรงงาน และ 5) ขาดการพัฒนาความรู้ความสามารถ เนื่องจากไม่มีองค์กรที่จะบริหารและจัดการในด้านการพัฒนาความรู้ความสามารถของแรงงานนอกระบบ ดังนั้น การนำหลักสามัคคีทำให้ได้เห็นประโยชน์ของสามัคคี และโทษของการไม่มีความสามัคคี และนอกจากนี้ความสามัคคียังสามารถนำไปพัฒนาชุมชนให้เกิดประโยชน์ที่หลากหลายโดยความสามัคคีอันแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนว่า ต้องประกอบด้วยองค์ธรรม 5 ประการ จึงจะสามารถสร้างความสามัคคีปรองดองนำไปสู่ความ เจริญของชาติบ้านเมืองได้การสร้างสังคมสันติประชาธรรมให้สำเร็จต้องคำนึงถึงองค์ประกอบหรือขั้นของสังคม ให้ครบทั้ง 5 คือ ศีลธรรมเข้มแข็ง ปัญญาเข้มแข็ง เศรษฐกิจถูกต้อง รัฐถูกต้อง และสังคมเข้มแข็ง “สังคมเข้มแข็ง” เป็นฐาน ถ้าสังคมเข้มแข็ง เศรษฐกิจจะดี การเมืองจะดี ศีลธรรมจะดี และทำให้ปัญญาเป็นไปด้วยดี ฉะนั้น ยุทธศาสตร์ชาติควรพุ่งเป้าไปสู่การสร้างสังคมเข้มแข็ง ใช้สังคมเข้มแข็งเป็นเครื่องพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม เพราะสังคมเข้มแข็งหมายถึง สังคมที่มีการรวมกลุ่มกันในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ชมรม สมาคม มูลนิธิ ชุมชน หรือประชาคม เมื่อมีการรวมตัวกันเป็นชุมชนหรือประชาคม จะเกิดพลังสร้างสรรค์ที่สามารถป้องกันสิ่งร้ายและสร้างสิ่งดีทุกอย่าง ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง และสุขภาพ ทุกคนในสังคมต้องร่วมมือกันในการปฏิบัติหน้าที่ของตนตามฐานะ

การเผยแพร่และสร้างการรับรู้ต่อสาธารณะในการนำหลักสามัคคีธรรมมาใช้ในการสร้างเครือข่าย และแนวทางแก้ไขปัญหาการจัดสวัสดิการแรงงานหญิงนอกระบบในชุมชนจังหวัดสระแก้ว ที่จะช่วยเหลือแรงงานนอกระบบ ซึ่งเป็นแรงงานส่วนใหญ่ของไทยคิดเป็นประมาณร้อยละ 62 ของแรงงานไทยทั้งหมดให้สามารถที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมีหลักประกันในการทำงาน อีกทั้งจะช่วยในการแก้ปัญหาทางสังคมที่อาจจะเกิดจากแรงงานนอกระบบ รวมไปถึงการส่งเสริมประสิทธิภาพในการทำงานของแรงงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น จึงขอเสนอแนวทางแก้ปัญหาแรงงานนอกระบบ ดังนี้ 1) ควรจัดให้มีระบบการคุ้มครองประกันสังคมให้แก่แรงงานนอกระบบ 2) สร้างมาตรการความปลอดภัยในการทำงานให้แรงงานนอกระบบ 3) สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มของแรงงานนอกระบบ 4) จัดตั้งกองทุนประกันสังคมสำหรับแรงงานนอกระบบ และ 5) จัดตั้งสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานนอกระบบ เนื่องจากแรงงานนอกระบบต้องประสบกับปัญหาขาดการคุ้มครองสวัสดิการในระบบประกันสังคม ซึ่งเป็นระบบหนึ่งที่จะช่วยทำให้คุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบดีขึ้นได้ ซึ่งในหลาย ๆ ประเทศได้ดำเนินการคุ้มครองแรงงานนอกระบบไปแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศอุตสาหกรรมที่พัฒนาแล้ว นอกจากนั้นประเทศในเอเชียบางประเทศ อย่างเช่นประเทศฟิลิปปินส์ก็มีระบบการประกันสังคมให้กับแรงงานนอกระบบแล้ว ดังนั้นแรงงานนอกระบบของไทยน่าที่จะได้รับการคุ้มครองในระบบการประกันสังคมบ้าง ซึ่งจากการศึกษาของผู้เชี่ยวชาญด้านคณิตศาสตร์ประกันภัย พบว่าแรงงานนอกระบบของไทยสามารถที่จะเข้าสู่ระบบการประกันสังคมได้ใน 5 กรณี ดังนี้ 1) การประกันกรณีเจ็บป่วย โดยแรงงานนอกระบบที่ทำประกันตนและส่งเบี้ยครบตามเงื่อนไขกำหนดสามารถรักษาพยาบาลได้ฟรี ตามโรงพยาบาลที่ตกลง และจะได้รับเงินชดเชยการขาดรายได้เหมือนกับแรงงานในระบบ 2) การประกันกรณีทุพพลภาพ แรงงานนอกระบบที่ส่งเบี้ยประกันครบตามเงื่อนไขที่กำหนดสามารถได้รับการรักษาพยาบาลฟรีที่โรงพยาบาลตามข้อตกลง และมีสิทธิจะได้รับเงินชดเชยกรณีการขาดรายได้ไปในกรณีที่ต้องทุพพลภาพ 3) การประกันกรณีคลอดบุตร แรงงานนอกระบบที่ส่งเบี้ยประกัน 7 เดือนขึ้นไป จะได้รับเงินค่าใช้จ่ายในการคลอดบุตร แต่จะไม่ได้ไม่เกิน 2 ครั้ง 4) การประกันสงเคราะห์บุตร แรงงานนอกระบบจะต้องส่งเบี้ยประกันตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป สามารถทำประกัน โดยจะให้เงินกับบุตรตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ขวบ และ 5) เพื่อเผยแพร่และสร้างการรับรู้ต่อสาธารณะในการนำหลักสามัคคีธรรมมาใช้ในการสร้างเครือข่ายการจัดสวัสดิการจัดสวัสดิการแรงงานหญิงนอกระบบในชุมชน จังหวัดสระแก้ว มีการจัดทำคู่มือการพัฒนาหลักสามัคคีธรรมในการสร้างเครือข่าย การจัดสวัสดิการชุมชน จังหวัดสระแก้ว

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้ 1) ด้านข้อมูลทั่วไป ส่วนมากเป็นเพศหญิง มีอายุอยู่ในช่วง 26 - 35 ปี นับถือศาสนาพุทธ มีสถานะโสด จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. อาศัยอยู่ในชุมชน 11 - 15 ปี ทำงานเป็นกลุ่ม และด้านรายได้ต่อเดือน 10,001 - 15,000 บาท จากข้อมูลดังกล่าว สภาพปัญหาส่วนใหญ่เกิดขึ้นกับแรงงานนอกระบบที่เป็นเพศหญิง และเป็นการรับงานไปทำที่บ้านในภาคบริการ 2) ด้านสภาพข้อมูลด้านสุขภาพ/การดูแลตนเอง ไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มสุรา ไม่ออกกำลังกาย นอนน้อยกว่า 4 ชั่วโมง ไม่เคยตรวจสุขภาพประจำปี มีโรคประจำตัว กรณีที่ทานป่วยด้วยโรคที่ไม่ร้ายแรง เช่น มีไข้ต่ำ ๆ ปวดศีรษะ ปวดเมื่อยตัวเป็นหวัด มีบาดแผลเล็กน้อย โดยซื้อยาทานเอง กรณีป่วยด้วยโรคร้ายแรงไปโรงพยาบาล และมีสิทธิในการรักษาพยาบาลด้วยบัตรทอง 30 บาท 3) ด้านการจ้างงานและสวัสดิการ ได้รับค่าจ้างจากการทำงานรายวัน และเป็นหนี้ ได้รับการสอนหรืออบรมก่อนเริ่มทำงาน สวัสดิการที่ทานต้องการ คือ ค่ารักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วยไม่สบายทุกโรค สนใจเป็นสมาชิกกองทุนประกันสังคม 4) ด้านกฎหมายแรงงาน ส่วนใหญ่ทราบเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ทราบเกี่ยวกับประกาศกระทรวงแรงงานที่เกี่ยวกับงานรับไปทำที่บ้าน ได้รับการคุ้มครองแรงงานด้านสภาพการทำงาน สิ่งแวดล้อมในการทำงาน และสุขภาพของแรงงานนอกระบบ และ 5) ด้านแหล่งเงินทุน แหล่งเงินทุนของกลุ่ม คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ มีการจ่ายเงินปันผลทดแทน/ปันผลเป็นรายเดือน

ปัญหาจากการทำงานคือ เงินทุนเพื่อการผลิต ขาดการรวมกลุ่ม และเครื่องมือไม่ทันสมัย ส่วนใหญ่ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ รัฐให้ความช่วยเหลือในเรื่องการพัฒนาทักษะฝีมือ พอใจในการช่วยเหลือจากภาครัฐ ปัจจัยที่เสี่ยงต่อการเกิดโรคจากการทำงาน คือ ความร้อน อุบัติเหตุจากการทำงาน คือ การบาดเจ็บของมีคม ส่วนใหญ่ต้องการให้รัฐช่วยเหลือในเรื่องกองทุนกู้ยืมเพื่อสวัสดิการแรงงานนอกระบบ

การนำหลักสามัคคีธรรมมาใช้ในการสร้างเครือข่ายการจัดสวัสดิการแรงงานหญิงนอกระบบในชุมชนจังหวัดสระแก้ว จากข้อค้นพบเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งว่ามีการร่วมมือระหว่าง กระทรวงแรงงาน สำนักงานกองทุนสนับสนุน การสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) มูลนิธิเพื่อนหญิง ศูนย์ประสานงานแรงงาน นอกระบบ มูลนิธิเพื่อการพัฒนาแรงงานและอาชีพ หน่วยงานทั้งหมดได้ร่วมมือจัดทำหลักสูตร และเข้ามาดูแลแรงงานนอกระบบ เพื่อที่เข้ามาร่วมจัดทำสวัสดิการแรงงานนอกระบบ โดยความร่วมมือนั้นก็ให้ประโยชน์ซึ่งสอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ที่ว่าความสามัคคีของมวลมนุษย์ว่าทุกคน สามารถปฏิบัติได้เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อความสงบสุข ความเจริญของโลกมนุษย์ทุกคน สามารถร่วมมือกัน มีความสมัครสมานสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการสร้างสรรค์โลกได้ด้วย การปฏิบัติตนตามหลักพรหมวิหาร 4 ประการ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เพราะหลักธรรมดังกล่าวนี้ พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้เพื่อให้มนุษย์ทุกคนเป็นพรหม คือ เป็นผู้สร้างสรรค์ อภิบาลโลก ช่วยกันบำรุงรักษาโลกนี้ให้มีสันติสุข ด้วยเรี่ยวแรงความพากเพียรของมนุษย์เอง โดยไม่ต้องรอเทพเจ้าหรืออำนาจวิเศษใด ๆ มาบันดาลให้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2539) และสอดคล้องกับแนวคิดของ ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงลักษณะของสามัคคีอันแสดงถึงความเข้มแข็งของชุมชนไทยว่า ต้องประกอบด้วยองค์ธรรม 5 ประการจึงจะสามารถสร้างความสามัคคีปรองดองนำไปสู่ความ เจริญของชาติบ้านเมืองได้การสร้างสังคมสันติประชาธรรมให้สำเร็จต้องคำนึงถึงองค์ประกอบหรือขั้นของสังคม ให้ครบทั้ง 5 คือ ศีลธรรมเข้มแข็ง ปัญญาเข้มแข็ง เศรษฐกิจถูกต้อง รัฐถูกต้อง และสังคมเข้มแข็ง (ประเวศ วะสี, 2552) การนำหลักสามัคคียิ่งช่วยให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งซึ่งสอดคล้องกับ พรทิพย์ เนติการัตนกุล ซึ่งสะท้อนว่าแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มีความพร้อมในมิติทางสังคมอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นด้านการเตรียมรับบทบาทและสถานภาพประกอบเปลี่ยนแปลงไป การเข้าร่วมกิจกรรมต่างทั้งในระดับครอบครัว ชุมชนและสังคม ด้านสวัสดิการสังคม ในแง่ของการศึกษา และเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน และด้านการใช้เวลาว่างและงานอดิเรก ในด้านสุขภาพแรงงานนอกระบบก็มีความพร้อมอย่างมากเช่นเดียวกันทั้งในด้านการเสริมสร้างความแข็งแรงของร่างกายและการเตรียมความพร้อมด้านจิตใจต่อการเป็นผู้สูงอายุ การพยายามพึ่งพา ตนเอง และติดตามข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพเป็นประจำ (พรทิพย์ เนติการัตนกุล, 2557) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เรื่อง “สวัสดิการมาตรฐานที่แรงงานนอกระบบพึงได้รับ: นโยบายและแนวทางการส่งเสริมสวัสดิการให้แรงงานนอกระบบ” พบว่า แรงงานนอกระบบมีความต้องการสวัสดิการที่มีความจำเป็นเร่งด่วน 5 อันดับแรก ได้แก่ 1) การรักษาพยาบาลกรณีเจ็บป่วยบุคคล/ครอบครัว และเงินชดเชยการขาดรายได้กรณีเจ็บป่วย คิดเป็นร้อยละ 93.66 2) การให้บริการเงินกู้ฉุกเฉินแก่แรงงานนอกระบบ คิดเป็นร้อยละ 92.49 3) การออมทรัพย์กรณีบำนาญให้แก่แรงงานนอกระบบ คิดเป็นร้อยละ 91.15 4) ผลประโยชน์ค่าตอบแทน/การประกันรายได้ขั้นต่ำและผลประโยชน์ทดแทนกรณีทุพพลภาพ คิดเป็นร้อยละ 82.60 และ 5) การประกันอุบัติเหตุ/การประกันภัยแก่แรงงานนอกระบบ คิดเป็นร้อยละ 81.23 (สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2552) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นฤมล นิราทร และคณะ ที่ได้ศึกษาการกำหนดค่าตอบแทนของผู้รับงานไปทำที่บ้านในประเทศไทย พบว่า ผู้ส่งงานที่สำคัญ ได้แก่ ผู้ประกอบการ ผู้รับเหมาช่วงการผลิต ตัวแทนกลุ่ม/หัวหน้ากลุ่ม ตามลำดับ ความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้รับงานไปทำที่บ้านและผู้จ้างงานมี 3 ลักษณะหลัก คือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้จ้างงาน-ผู้รับงานไปทำที่บ้าน ผู้จ้างงาน-ผู้รับเหมาช่วง-ผู้รับงานไปทำที่บ้าน และผู้จ้างงาน-ผู้แทน-ผู้รับงานไปทำที่บ้าน ผู้รับงานไปทำที่บ้านส่วนใหญ่ได้รับค่าตอบแทน

ไม่เกิน 7 วัน หลังส่งมอบงาน ในด้านปัจจัยที่ควรใช้เป็นเกณฑ์ในการกำหนดค่าตอบแทนผู้รับงาน ไปทำที่บ้านส่วนใหญ่เห็นว่า ค่าครองชีพเป็นปัจจัยที่ควรใช้กำหนดค่าตอบแทน รองลงมา คือ ความยากง่ายของงาน ต้นทุนและทักษะฝีมือ ส่วนปัญหาอุปสรรคในการทำงาน คือ ปัญหาสุขภาพ งานไม่ต่อเนื่อง ค่าตอบแทนน้อย และสถานที่ทำงานคับแคบ ส่วนบทบาทที่ควรจะเป็นของภาครัฐ คือ การดำเนินการ ให้มีการเพิ่มค่าตอบแทนการสนับสนุนอาชีพ การควบคุมราคา และการบังคับใช้ กฎหมายค่าจ้างขั้นต่ำ รวมทั้งการพัฒนาฝีมือเพื่อให้มีทักษะในการทำงานสูงขึ้น ได้รับค่าตอบแทนมากขึ้น (นฤมล นิราทร และคณะ, 2558) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับโครงการสำรวจแรงงานนอกระบบปี 2551 ดำเนินการโดย สำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ (ร้อยละ 69.7) ไม่มีการศึกษาหรือมีการศึกษาระดับประถมศึกษา ส่งผลให้แรงงานนอกระบบได้รับค่าจ้างหรือค่าตอบแทนจากการทำงานค่อนข้างน้อย ประกอบกับการมีจำนวนชั่วโมงการทำงานที่ยาวนาน ทำให้ภาวะสุขภาพของแรงงานนอกระบบเหล่านี้ล้วนมีความเสี่ยง และไม่ปลอดภัยจากการทำงาน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2552) นอกจากนี้ องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) รายงานว่าแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่นอกจากจะได้รับค่าจ้างต่ำ และไม่มีความมั่นคงหรือหลักประกันในการทำงานแล้ว ยังถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ประกอบการหรือผู้ว่าจ้าง (กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน, 2551) และขาดการเหลียวแลจากภาครัฐในการให้ความช่วยเหลือด้านสวัสดิการ เหล่านี้เป็นเหตุให้แรงงานนอกระบบโดยรวมมีสภาพการทำงานที่ไม่เหมาะสม และถูกละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานในการทำงาน ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของทั้งตัวแรงงานและครอบครัว และยังมียานวิจัยของ วรณธรรม กาญจนสุวรรณ และคณะ ได้ศึกษา สวัสดิการมาตรฐานที่แรงงานนอกระบบ พึงได้รับ: นโยบายและแนวทางการส่งเสริมสวัสดิการให้แรงงานนอกระบบ ผลการศึกษา พบว่า ลักษณะการประกอบอาชีพแรงงานนอกระบบ เป็นงานที่มีลักษณะการทำงานแบบรายวัน ซึ่งไม่มีนายจ้างระยะเวลาในการทำงาน ต่อวันไม่แน่นอนรายได้ไม่เพียงพอต่อการออม ขาดการรวมกลุ่มด้วยข้อจำกัดต่าง ๆ ไม่สามารถระบุนายจ้าง/ผู้ว่าจ้างที่แท้จริง (กลุ่มที่ไปทำที่บ้านโดยผ่านคนกลาง) สวัสดิการที่มีความจำเป็นมากที่สุด คือ สวัสดิการด้านการพยาบาลกรณีเจ็บป่วยบุคคล/ครอบครัว เงินชดเชย การขาดรายได้ กรณีเจ็บป่วย การให้บริการเงินกู้ฉุกเฉิน การออมทรัพย์กรณีบำนาญ การประกันรายได้ขั้นต่ำและผลประโยชน์ทดแทนกรณีทุพพลภาพ และการประกันอุบัติเหตุ/การประกันภัยแก่แรงงานนอกระบบ สภาพปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการจัดสวัสดิการ มาตรฐานให้แก่กลุ่มแรงงานนอกระบบในภาพรวม จึงทำให้แรงงานนอกระบบเข้าสู่ระบบ ประกันสังคมตามมาตรา 40 จำนวนน้อย (วรณธรรม กาญจนสุวรรณ และคณะ, 2552) ซึ่งการนำหลักความสามัคคีทำให้ได้เห็นประโยชน์ของความสามัคคี และโทษของการไม่มีความสามัคคี และความสามัคคียังสามารถนำไปพัฒนาชุมชนให้เกิดประโยชน์ที่หลากหลายโดยความสามัคคีอันแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชน ต้องประกอบด้วยองค์ธรรม 5 ประการ คือ ศีลธรรมเข้มแข็ง ปัญญาเข้มแข็ง เศรษฐกิจถูกต้อง รัฐถูกต้อง และสังคมเข้มแข็ง “สังคมเข้มแข็ง” เป็นฐาน ถ้าสังคมเข้มแข็ง เศรษฐกิจจะดี การเมืองจะดี ศีลธรรมจะดี และทำให้ปัญญาเป็นไปด้วยดี ยุทธศาสตร์ชาติควรพุ่งเป้าไปสู่การสร้างสังคมเข้มแข็ง ใช้สังคมเข้มแข็งเป็นเครื่องพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม เมื่อมีการรวมตัวกันเป็นชุมชน จะเกิดพลังสร้างสรรค์ที่สามารถป้องกันสิ่งร้ายและสร้างสิ่งดีทุกอย่าง ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง และสุขภาพ

การเผยแผ่และสร้างการรับรู้ต่อสาธารณะในการนำหลักสามัคคีธรรมมาใช้ในการสร้างเครือข่าย และแนวทางแก้ไขปัญหาการจัดสวัสดิการแรงงานหญิงนอกระบบในชุมชนจังหวัดสระแก้ว ให้สามารถที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมีหลักประกันในการทำงาน อีกทั้งจะช่วยในการแก้ปัญหาทางสังคมที่อาจจะเกิดจากแรงงานนอกระบบ จัดให้มีระบบการคุ้มครองประกันสังคมให้แก่แรงงานนอกระบบ สร้างมาตรการความปลอดภัยในการทำงานให้แรงงานนอกระบบ สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มของแรงงานนอกระบบ จัดตั้งกองทุนประกันสังคมสำหรับแรงงานนอกระบบ และ จัดตั้งสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานนอกระบบ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของผู้เชี่ยวชาญด้านคณิตศาสตร์ประกันภัย พบว่า แรงงานนอกระบบของไทยสามารถที่จะเข้าสู่ระบบการประกันสังคมได้ใน 5 กรณี ดังนี้

- 1) การประกันกรณีเจ็บป่วย โดยแรงงานนอกระบบที่ทำประกันตนและส่งเบี้ยครบตามเงื่อนไขกำหนดสามารถ

รักษาพยาบาลได้ฟรี ตามโรงพยาบาลที่ตกลง และจะได้รับเงินชดเชยการขาดรายได้เหมือนกับแรงงานในระบบ
2) การประกันกรณีทุพพลภาพ แรงงานนอกระบบที่ส่งเบี้ยประกันครบตามเงื่อนไขที่กำหนด สามารถได้รับการ
รักษาพยาบาลฟรีที่โรงพยาบาลตามข้อตกลง และมีสิทธิจะได้รับเงินชดเชยกรณีการขาดรายได้ไปในกรณีที่ต้อง
ทุพพลภาพ 3) การประกันกรณีคลอดบุตร แรงงานนอกระบบที่ส่งเบี้ยประกัน 7 เดือนขึ้นไป จะได้รับเงินค่าใช้จ่าย
ในการคลอดบุตร แต่จะได้ไม่เกิน 2 ครั้ง 4) การประกันสงเคราะห์บุตร แรงงานนอกระบบจะต้องส่งเบี้ยประกัน
ตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป สามารถทำประกัน โดยจะให้เงินกับบุตรตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ขวบ และ 5) เพื่อเผยแพร่และสร้าง
การรับรู้ต่อสาธารณะในการนำหลักสามัคคีธรรมมาใช้ในการสร้างเครือข่ายการจัดสวัสดิการจ้างงาน
หญิงนอกระบบในชุมชน จังหวัดสระแก้ว มีการจัดทำคู่มือการพัฒนาหลักสามัคคีธรรมในการสร้างเครือข่าย การ
จัดสวัสดิการชุมชน จังหวัดสระแก้ว

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัย ได้พบองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้ 1) ปัญหาที่แรงงานนอกระบบหญิงในจังหวัดสระแก้วต้อง
เผชิญ ได้แก่การไม่ได้รับการคุ้มครองสวัสดิการที่เพียงพอ โดยเฉพาะในด้านความปลอดภัยและสุขภาพ ไม่สามารถ
ใช้สิทธิสวัสดิการจากประกันสังคมได้เนื่องจากกฎหมายแรงงานไม่ได้คุ้มครองแรงงานนอกระบบ และไม่สามารถ
เข้าถึงบริการที่รัฐกำหนดไว้ และขาดการรวมกลุ่มเป็นสหภาพแรงงาน ทำให้ขาดอำนาจในการต่อรอง และขาดการ
พัฒนาทักษะด้านการทำงานและความรู้ด้านกฎหมาย 2) การนำหลักสามัคคีธรรมมาใช้แก้ปัญหา หรือความสามัคคี
เพื่อสร้างเครือข่ายแรงงานนอกระบบ โดยส่งเสริมให้แรงงานรวมตัวกันเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรอง มีหน่วยงานต่าง ๆ
เช่น กระทรวงแรงงาน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
เข้ามาช่วยเหลือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบ 3) การเผยแพร่และสร้างการรับรู้ต่อสาธารณะใน
การนำหลักสามัคคีธรรมมาใช้ในการสร้างเครือข่าย และแนวทางแก้ไขปัญหาการจัดสวัสดิการแรงงานหญิงนอก
ระบบในชุมชนจังหวัดสระแก้ว แนวทางการแก้ไขปัญหาคือได้แก่การจัดให้มีระบบประกันสังคมสำหรับแรงงานนอก
ระบบ การสร้างมาตรการด้านความปลอดภัยในการทำงานให้แรงงานนอกระบบ สนับสนุนการรวมกลุ่มของ
แรงงานนอกระบบ และการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการ และจัดตั้งสถาบันพัฒนาทักษะแรงงานนอกระบบเพื่อยกระดับ
ความรู้และทักษะในการทำงาน และ 4) ผลกระทบต่อนโยบายสาธารณะ โดยการวิจัยนี้เสนอให้เกิดการ สร้างความ
ตระหนักรู้ในสังคม เกี่ยวกับการใช้หลักสามัคคีธรรมในการสร้างเครือข่ายการจัดสวัสดิการแรงงานนอกระบบ และ
เสนอให้มีการแก้ไขนโยบายที่สนับสนุนแรงงานนอกระบบในระยะยาว

องค์ความรู้ใหม่เหล่านี้สามารถนำไปใช้ในการขยายการวิจัยเพิ่มเติม หรือนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่น ๆ
ที่มีปัญหาแรงงานนอกระบบที่คล้ายคลึงกัน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานและสร้างความยั่งยืนในชุมชน
ซึ่งสามารถแสดงดังแผนภาพที่ 1

ศีลธรรมเข้มแข็ง ปัญญาเข้มแข็ง เศรษฐกิจถูกต้อง รัฐถูกต้อง และสังคมเข้มแข็ง เมื่อมีการรวมตัวกันเป็นชุมชนหรือประชาคม จะเกิดพลังสร้างสรรค์ที่สามารถป้องกันสิ่งร้ายและสร้างสิ่งดีทุกอย่าง ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง และสุขภาพ ทุกคนในสังคมต้องร่วมมือกันในการปฏิบัติหน้าที่ของตนตามฐานะการเผยแพร่และสร้างการรับรู้ต่อสาธารณะในการนำหลักสามัคคีธรรมมาใช้ในการสร้างเครือข่าย และแนวทางแก้ไขปัญหาการจัดสวัสดิการแรงงานหญิงนอกระบบในชุมชนจังหวัดสระแก้ว ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมีหลักประกันในการทำงาน ซึ่งมีแนวทางแก้ปัญหาแรงงานนอกระบบ ดังนี้ 1) ควรจัดให้มีระบบการคุ้มครองประกันสังคมให้แก่แรงงานนอกระบบ 2) สร้างมาตรการความปลอดภัยในการทำงานให้แรงงานนอกระบบ 3) สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มของแรงงานนอกระบบ 4) จัดตั้งกองทุนประกันสังคมสำหรับแรงงานนอกระบบ และ 5) จัดตั้งสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานนอกระบบ จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) ภาครัฐควรมีบทบาทในการให้ความรู้แก่แรงงานนอกระบบ โดยจัดการอบรมหรือพัฒนาทักษะเพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงานที่ใช้ทักษะความรู้มากกว่าการใช้กำลังแรงงาน นอกจากนี้ ควรลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากชั่วโมงการทำงานที่ยาวนาน รวมถึงจัดให้มีระบบการคุ้มครองประกันสังคมที่ครอบคลุมแรงงานนอกระบบอย่างทั่วถึง รวมทั้งมีมาตรการความปลอดภัยในการทำงานเป็นอีกประเด็นที่สำคัญ 2) ภาครัฐควรมีนโยบายสร้างมาตรการนี้เพื่อป้องกันอุบัติเหตุจากการทำงาน 3) ควรสนับสนุนการรวมกลุ่มของแรงงานนอกระบบ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของแรงงานกลุ่มนี้ในทางสังคมและเศรษฐกิจ 4) ควรจัดตั้งกองทุนประกันสังคมสำหรับแรงงานนอกระบบ และการตั้งสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานนอกระบบก็เป็นสิ่งที่สำคัญเพื่อให้แรงงานสามารถพัฒนาอาชีพและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และ 5) กระทรวงแรงงานและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรช่วยให้แรงงานนอกระบบเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่ถูกกฎหมาย พร้อมทั้งจัดสรรดอกเบี้ยต่ำเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและโอกาสในการพัฒนาอาชีพ กองทุนสวัสดิการกรมการจัดหางานควรมีการตั้งกองทุนหมุนเวียนสำหรับผู้รับงานไปทำที่บ้าน เพื่อให้กลุ่มแรงงานเหล่านี้สามารถขอกู้ยืมในการซื้อวัตถุดิบหรืออุปกรณ์การผลิต รวมถึงการขยายการผลิต เพื่อสร้างรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลือและการสนับสนุนจากหลายฝ่าย คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณ สถาบันวิจัยญาณสังวร ที่ได้จัดสรรงบประมาณสนับสนุนการวิจัยในปีงบประมาณ 2563 คณะผู้วิจัยขอขอบคุณคณะนักวิจัยชุดโครงการ การน้อมนำศาสตร์พระราชาดำรงหลักสามัคคีธรรมสู่การพัฒนาศักยภาพชุมชน และหัวหน้าโครงการวิจัยย่อยที่เกี่ยวข้อง ที่ได้เอื้อเฟื้อข้อมูลและประสานงานในการเก็บข้อมูลภาคสนาม รวมถึงเจ้าหน้าที่จาก สถาบันวิจัยญาณสังวร และ สำนักวิทยบริการ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการค้นคว้าเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลภาคสนามที่ได้ทำให้การวิจัยครั้งนี้มีคุณค่าต่อแรงงานนอกระบบ รวมถึงเจ้าของผลงานวิจัยและเอกสารต่าง ๆ ที่ใช้ในการอ้างอิง และครูบาอาจารย์ที่ได้ถ่ายทอดความรู้มาโดยตลอด

เอกสารอ้างอิง

- ณัฏฐ์ ศุภสารัมภ์. (2559). แรงงานนอกระบบ: ปัญหาและแนวทางแก้ไข. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- นฤมล นิราทร และคณะ. (2558). การกำหนดค่าตอบแทนของผู้รับงานไปทำที่บ้านในประเทศไทย. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นิตา ชัชกุล. (2550). ทฤษฎีฐานราก: แนวทางการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ประเวศ วะสี. (2552). ความสามัคคีและการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิการพัฒนาชุมชน.
- พรทิพย์ เนติภารัตนกุล. (2557). ผลกระทบทางสังคมและเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบ. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2539). หลักสามัคคีและความปรองดอง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธสาสน์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ และคณะ. (2552). สวัสดิการมาตรฐานที่แรงงานนอกระบบพึงได้รับ: นโยบายและแนวทางการส่งเสริมสวัสดิการให้แรงงานนอกระบบ. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2552). รายงานการวิจัยเรื่องสวัสดิการมาตรฐานของแรงงานนอกระบบ. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสระแก้ว. (2561). แผนพัฒนาจังหวัดสระแก้ว พ.ศ. 2561 - 2564. เรียกใช้เมื่อ 1 มกราคม 2567 จาก <https://sakaeo.cdd.go.th/>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2552). โครงการสำรวจแรงงานนอกระบบปี 2551. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- _____. (2559). รายงานผลการสำรวจแรงงานนอกระบบ พ.ศ. 2559. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- _____. (2566). รายงานผลสำรวจแรงงานนอกระบบ พ.ศ. 2566. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.